

References

1. Aleinikova, O.V. (2011), "Activation of the financial and credit policy on agro food sector", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 2, pp. 115-118.
2. Hnatyshyn, L. (2014), "General trends and prospects farm Carpathian Region", *Agricultural Economics*, vol. 7, pp. 29-36.
3. Horovii, V.P. (2014), *Menedzhment fermerskykh hospodarstv* [Farm management], tutorial, Tsentri uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.
4. Mesel-Veseliak, V.Ya. (2010), "Organizational-economic conditions of agricultural production in Ukraine", *Ekonomika APK*, no. 9, pp. 3-12.
5. Accounting Chamber of Ukraine, "About the results of the analysis state budget funds use of Ukraine allocated for the state support of the APC", available at: <http://acrada.gov.ua/control/main/uk/publisch/article/16520005>. (access date February 15, 2016).
6. The Law of Ukraine "On the development and state support of small and medium business in Ukraine", available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4618-17> (access date February 15, 2016).
7. Law of Ukraine "On the farm", available at: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=973-15>. (access date February 15, 2016).
8. Lupenko, Yu.O. and Mesel-Veseliak, V.Ya. (2012), "The strategic directions of development of agriculture of Ukraine for the period 2020", NSC "IAE", Kyiv, Ukraine.
9. Main Department of Statistics in the Lviv region (2014), "Farms of Lviv region", stat. collection, Lviv, Ukraine.
10. Shvets, R.P. "Problematic issues of state financial support to farmers", available at: <http://old.minjust.gov.ua/11920> (access date February 13, 2016).
11. Yavorska, T.I. (2013), "State support to farmers: the modern reality", *Proceedings of the Tauride Agrotechnological State University (economic sciences)*, no. 4, pp. 250-254.

Рецензент: д.е.н., в. о. професора Львівського національного аграрного університету І.Б. Яців

УДК 368.021.28:338.432

Краківський Ю.С.,
аспірант

ННЦ «Інститут аграрної економіки»

СУЧАСНИЙ СТАН СТРАХОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОЇ СФЕРИ

Krakovskiy Yu.S.,
graduate student

NSC "Institute of Agrarian Economy"

THE CURRENT STATE OF INSURANCE COVERAGE OF SUBJECTS IN THE AGRARIAN SPHERE

Постановка проблеми. З 2006 року статистика випадків повеней, сильних злив з грозами, випадання граду і шквальних поривів вітру, аномальної засухи значно зросла, що призвело до збільшення економічних збитків через загибель сільськогосподарських культур. Також значно виросли ризики в тваринництві, з'явилися нові штами вірусних хвороб, які суттєво впливають на нормальне функціонування агропромислового комплексу та ставлять під загрозу продовольчу безпеку цілих регіонів. Страхове покриття ризиків в аграрній сфері недостатнє. Потребує розвитку методологічна база із розробки нових видів страхування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження щодо функціонування страхових послуг в аграрній сфері розглядали у своїх працях наступні вчені: Александрова М.М. [1], Гудзь О.Є. [2], Дем'яненко М.Я. [3], Залетов О.М. [4], Навроцький С.А. [7], Остапенко А.М. [8] та інші. Проте у більшості наукових джерел авторами приділяється увага виключно проблемам державної підтримки страхових послуг для аграріїв, створення державної страхової компанії. Недостатньої уваги приділено поточному аналізу сучасного стану ринку, результатам діяльності Аграрного страхового пулу.

* Науковий керівник: Гудзь О.Є. - д.е.н., професор

Постановка завдання. В даній статті ставиться за мету провести комплексний аналіз сучасного стану ринку страхування в аграрній сфері. Серед основних завдань – це встановлення основних тенденцій розвитку, виявлення невирішених проблем та обґрунтування перспектив розвитку. Об'єктом дослідження є сільське господарство в цілому, а предметом - страхові послуги в аграрній сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження. За період незалежності України було розроблено чимало страхових механізмів для аграрного сектору економіки. Так, постановою Кабінету Міністрів України від 11 липня 2002 р. № 1000 пробували ввести обов'язкове страхування врожаїв, хоча обов'язковості досягнуто не було, відтак дану постанову в 2010 року скасували. З 2005 року в бюджеті планували державну субсидію для відшкодування 50% вартості страхування, а сьогодні використовується страхування при форвардних закупівлях Аграрного фонду України. Через таке об'єднання страховиків, як «Аграрний страховий Пул» та додаткове ліцензування вводяться нові механізми контролю за ринком страхування сільськогосподарської продукції. Проте на сьогодні точно прорахувати обсяги, динаміку специфічного ринку аграрного страхування досить важко через особливість звітності.

В даний час страховики звітують по страхуванню культур та тварин, окрім страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою, в узагальненій графі «страхування майна», без деталізованого обліку. При цьому слід відмітити, що вивчення питання стану страхового забезпечення в аграрній сфері дозволить забезпечити можливості розвитку агропромислового сектора.

Сільське господарство в Україні займає стратегічний напрям. Частка аграрного виробництва становить 16% ВВП країни. Показники врожайності постійно зростають.

Для стабільного розвитку аграрної сфери страховики пропонують типові та специфічні страхові послуги (табл. 1).

Таблиця 1

Страхові послуги для суб'єктів аграрної сфери

Типові страхові послуги	Обов'язкове особисте страхування працівників відомчої та сільської пожежної охорони і членів добровільних пожежних дружин (команд)
	Обов'язкове особисте страхування від нещасних випадків на транспорті
	Обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів
	Обов'язкове страхування цивільної відповідальності суб'єктів господарювання за шкоду, яку може бути заподіяно пожежами та аваріями на об'єктах підвищеної небезпеки
	Страхування відповідальності суб'єктів перевезення небезпечних вантажів
	Добровільне страхування на випадок перерв у виробництві
	Добровільне страхування майна
	Добровільне страхування наземного транспорту (крім залізничного)
Специфічні страхові послуги	Медичне страхування
	Добровільне страхування врожаю та с/г тварин
	Добровільне страхування сільськогосподарської продукції
	Обов'язкове страхування тварин згідно з переліком тварин, встановленими Кабінетом Міністрів України
	Добровільне страхування цивільної відповідальності суб'єктів господарювання за шкоду, яку може бути заподіяно під час зберігання та застосування пестицидів і агрохімікатів

Джерело: розробка автора [5]

Звісно, коли проводиться аналіз ринку аграрного страхування, то беруться до уваги саме специфічні страхові послуги, як основний інструмент управління ризиками з метою зменшення негативного впливу природних ризиків, захворюваності тварин тощо. При цьому слід відмітити, що витрати на страхування заставної техніки (майна) можуть також мати суттєвий бюджет.

Встановлено, що агрострахування має такі переваги:

- спрямовує допомогу до сільгосптоваровиробників ефективніше, ніж альтернативні види державної підтримки;
- дозволяє проводити експорт продукції відповідно до міжнародних торгових угод;
- сприяє довірі кредиторів, що дає змогу господарствам залучати більші кредитні ресурси на вигідніших умовах.

Водночас агрострахування в нашій державі поки що не можна вважати розвиненим, так як ним займається менше 10 компаній із 374.

На сьогодні систематизацією даних по аграрному страхуванню в основному займається Міжнародна фінансова корпорація та ТОВ «Агроіншуренс інтернешнл».

Як видно із таблиці 2, страховим захистом покрито лише 2,9% усіх сільськогосподарських угідь.

Таблиця 2

Розрахунок рівня страхування культур у 2015 році

Засіяна площа, тис. га	Застрахована площа, тис. га	Рівень страхування, %
23 802	689,2	2,9%

Джерело: побудовано автором за [11]

Страхування майна як застави також суттєво не впливає на загальні показники розвитку сільськогосподарського сегменту страхового ринку. Низькі обсяги страхування застав пов'язані з тим, що як посіви культур, так і сільськогосподарські тварини не розглядаються банками як основна застава для забезпечення виконання зобов'язань сільськогосподарськими товаровиробниками-позичальниками [7].

На сьогодні достовірну зведену інформацію по страхуванню тварин в Україні зібрати просто неможливо, тобто дані є неповними і не репрезентативними. Відповідно до даних, отриманих компанією IFC, за результатами 2009 року сума премій по страхуванню сільгосптварин склала – 2 100 тис. грн. Усього було застраховано 77,5 тис. голів сільськогосподарських тварин. Якщо врахувати, що згідно статистичних даних у 2009 році поголів'я ВРХ (корів) в Україні становило 2 856,3 тис. голів, то частка страхування тварин складає 2,7%. Рівень виплат оцінюється на рівні 10% [10].

Загалом у 2015 році страховики змогли зібрати 77,7 млн грн на аграрному страхуванні, причому за цей рік в Україні страховики уклали угод на 3,969 млн гривень по усіх напрямках, що становить 2,0% у відношенні до ВВП. Таким чином, поточна частка ринку аграрного страхування становить близько 0,6% від загального показника валових страхових платежів. Водночас система аграрного страхування в рослинництві щороку здатна акумулювати в собі близько 4 млрд грн, у тваринництві ще 0,5 млрд грн.

У таблиці 3 представлені дані по страховиках за 2015 рік.

Таблиця 3

Показники роботи страховиків зі страхування сільськогосподарських культур у 2015 році

Назва компанії	Частка застрахованої площі	сума премій, млн грн	сума виплат, млн грн	Рівень виплат, %
PZU Україна	20,10%	16,24	0,9	1%
Інго Україна	29,10%	13,21	3,9	34%
Фініст	14,60%	21,60	0,4	0%
АХА страхування	16,70%	9,71	0,09	6%
ТЕКОМ	9,80%	4,51	0,06	86%
Брокбізнес	1,40%	1,63	3,0	46%
АСКА	1,40%	5,44	0,6	4%
УАСК	2,00%	4,58	4,0	1%
інші	4,90%	0,78		-
ЗАГАЛОМ	100%	77,7	10,0	12,9%

Джерело: побудовано автором з використанням [11]

Як видно із таблиці 3, найбільшу частку на ринку страхування культур займає «Інго Україна» та компанія «PZU Україна». Можна відмітити досить низький рівень страхування у СК «УАСК», яка у минулі роки займала лідируючі позиції у даному сегменті.

Як видно із таблиці 4, найбільші виплати припали на Хмельницьку область.

Таблиця 4

Страхові виплати по сільськогосподарських культурах у 2015 році в розрізі окремих областей

№п/п	Область	Сума виплат, млн грн
1	Житомирська	0,82
2	Вінницька	0,82
3	Одеська	0,58
4	Хмельницька	7,0

Джерело: [11]

У 2013 році внесено новий вид страхування в Закон України «Про страхування» – страхування сільськогосподарської продукції, а Національна комісія, що здійснює регулювання у сфері ринків фінансових послуг прийняла розпорядження, яким надала характеристику даному виду добровільного

страхування: страхування сільськогосподарської продукції - вид страхування, за яким предметом договору страхування є майнові інтереси, що не суперечать закону, пов'язані з відшкодуванням збитків, понесених страхувальником або іншою особою, визначеною страхувальником у договорі страхування, при вирощуванні, збиранні врожаю сільськогосподарських культур і багаторічних насаджень, вирощуванні (розведенні), відгодівлі (утриманні) сільськогосподарських тварин, птиці, кролів, бджолосімей та хутрових звірів, вирощуванні, розведенні, виліву (добуванні) риби та інших водних живих ресурсів, іншої тваринницької продукції.

Даний вид страхування передбачає обов'язок страховика за встановлену договором страхування плату (страховий внесок, страховий платіж, страхову премію) здійснити виплату страхового відшкодування відповідно до умов договору страхування шляхом відшкодування страхувальнику або іншій особі, визначеній страхувальником у договорі страхування (вигодонабувачу), збитку, понесеного ними у зв'язку з пошкодженням, загибеллю (втратою) посівів (посадок), загибеллю (втратою), вимушеним забоем (знищенням), травматичним пошкодженням або захворюванням сільськогосподарських тварин, птиці, кролів, хутрових звірів, бджолосімей, риби та інших водних живих ресурсів, недобором (недоотриманням) тваринницької продукції, продукції бджільництва, загибеллю (недобором, недоотриманням) урожаю внаслідок настання подій, які передбачені договором страхування.

Умови добровільного страхування сільськогосподарської продукції можуть передбачати страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ [12].

Однією із нових послуг для суб'єктів аграрної сфери є страхування відповідальності суб'єкта господарювання при використанні пестицидів та ядохімікатів. В Законі України «Про страхування» передбачено обов'язкове страхування цивільної відповідальності суб'єктів господарювання за шкоду, яку може бути заподіяно довкіллю або здоров'ю людей під час зберігання та застосування пестицидів і агрохімікатів, зокрема затвердження відповідних порядку та правил. Запровадження даного обов'язкового страхування цивільної відповідальності суб'єктів господарювання за шкоду, яку може бути заподіяно довкіллю або здоров'ю людей під час зберігання та застосування пестицидів і агрохімікатів проводиться з метою забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної життю та здоров'ю людей, навколишньому природному середовищу та майну внаслідок зберігання та застосування пестицидів і агрохімікатів, необережного їх застосування при проведенні агробіт, їх негативного впливу на третіх осіб, що можуть випадково перебувати в зоні ураження. Адже, на жаль неконтрольоване за останні роки застосування цих речовин призвело до розповсюдження хвороб, зокрема онкологічного напрямку, серцево – судинних, органів дихання тощо. Тому необхідний механізм, який би гарантував компенсацію таких збитків, забезпечував повернення коштів тим, у кого постраждало насамперед здоров'я відсутній. На сьогодні відсутня постанова Кабінету Міністрів, яка б врегулювала питання, пов'язані із запровадженням цього виду обов'язкового страхування. Так, у 2012 році Державна служба України з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва відмовила у реалізації даного регуляторного акту.

Проте аграрії можуть досить ефективно використовувати добровільну форму страхування своєї відповідальності. Разом з тим, запропонована обов'язкова форма страхування не передбачає виплати при нанесенні шкоди майну третіх осіб. А саме з такими ризиками найчастіше зіштовхуються. Неподинокими є випадки отруєння ядохімікатами тварин, сімей бджіл, або навіть знищення сільськогосподарських культур.

У 2013 році мешканці всіх сіл Тиврівського району Вінницької області, які займались бджолярством, побачили негативний вплив отрутохімікатів на власні очі: на пасіках масово загинули бджоли. Причину масової смерті бджіл встановили фахівці Вінницької обласної державної лабораторії ветеринарної медицини. Провівши хімічно-токсикологічне дослідження, експерти встановили, що бджоли в усьому районі вимерли через перевищення допустимих норм застосування групи інсектицидів для захисту рослин. По факту отруєння бджіл було порушено кримінальну справу за ст. 247 ККУ – “порушення законодавства про захист рослин” [13].

Страховими ризиками, на випадок яких проводиться страхування, та з настанням яких викає цивільно-правова відповідальність страхувальника, є подія, що призвела до шкоди довкіллю або здоров'ю людей чи їх майну, пов'язана з зберіганням та застосування пестицидів і агрохімікатів.

Страховим випадком є подія, що сталася під час зберігання та/або застосування пестицидів і агрохімікатів, внаслідок якої заподіяна шкода довкіллю або здоров'ю людей чи їх майну та виникла цивільно-правова відповідальність страхувальника щодо відшкодування зазначеної шкоди.

Випадок визнається страховим за наявності наступних ознак:

- подія, що призвела до завдання шкоди довкіллю, здоров'ю чи майну людей сталася в період дії договору страхування;
- наявний та встановлений причинно-наслідковий зв'язок між завданням шкоди та діяльністю страхувальника зі зберігання та/або застосування пестицидів та агрохімікатів;
- наявна вина страхувальника в заподіянні такої шкоди, яка встановлена у передбаченому законодавством порядку.

У разі настання події, що має ознаки страхового випадку, страхувальник повинен протягом двох робочих днів з дати події або з дати отримання інформації про її настання письмово повідомити страховика про подію, її характер, попередньо встановлені причини, розмір шкоди та вжиті заходи щодо зменшення збитків, а страховик здійснити страхову виплату.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, можна стверджувати, що ринок страхових послуг в аграрній сфері розвивається, хоча займає досить незначну частку. Досить проблемним залишається питання отримання достовірної інформації по аграрному страхуванню, яке може бути вирішене шляхом запровадження змін до діючої системи звітування страховиків.

Складність при укладанні договорів страхування з суб'єктами аграрної сфери та значна сума відповідальності по них значно обмежила кількість страховиків, які пропонують такі послуги.

Як показує аналіз виплат за 2015 рік страховики не мали значних випадків, та дану ситуацію можна охарактеризувати сприятливими погодними умовами та незначною площею страхування.

Перспективними є подальші дослідження результатів роботи членів Аграрного страхового пулу, обґрунтування нових видів страхування для аграрного сектору.

Література

1. Александрова М.М. Зарубіжний досвід формування та розвитку страхування врожаю / М.М. Александрова // Міжнародний збірник наукових праць. – № 2 (20). – 2011. – С. 51–53.
2. Гудзь О.Є. Страхування агроризиків та напрямки розвитку агрострахування / О.Є. Гудзь // Економіка АПК. – 2006. – № 8. – С. 15–19.
3. Дем'яненко М.Д. Фінансові проблеми формування і розвитку аграрного ринку / М. Дем'яненко // Матеріали дев'ятого щорічного засідання Всеукраїнського конгресу вчених економістів-аграрників, Київ, 26-27 квітня 2007 р. – ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2007. – С. 15–20.
4. Залетов О.М. Проблеми і перспективи розвитку аграрного страхування в Україні / О.М. Залетов // Фінансові послуги. – 2012. – № 4. – С. 27–29.
5. Краківський Ю.С. Особливості системи страхових послуг для суб'єктів аграрної сфери / Ю.С. Краківський // Вісник Одеського національного університету. – Том. 18. – Випуск 3. – 2013. – С. 56-57.
6. Марценюк-Розарьонова О.В. Державна підтримка у страхуванні сільськогосподарських товаровиробників / О.В. Марценюк-Розарьонова // Економіка АПК. – 2010. – №10. – С. 15–17.
7. Навроцький С.А. Стан та тенденції розвитку сільськогосподарського страхування / С.А. Навроцький // Наука та економіка. Науково-теоретичний журнал Хмельницького економічного університету. Випуск 1 (25). – 2012. – С. 63-64.
8. Остапенко А.М. Удосконалення національної системи страхування фермерів з урахуванням національного досвіду / А. Остапенко // Економіка: реалії часу. – 2013. – № 5. – С. 19-30.
9. Підсумки діяльності роботи ОС «Аграрний страховий пул» за 2013-2014 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uaip.com.ua>.
10. Ринок агрострахування в Україні в 2009 році. Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ifc.org/wps/wcm/connect/06f0e9804b7e60198493b56eac26e1c2/2009_AgIns_Market_Survey.pdf?MOD=AJPERES&attachment=true&id=1338893791622
11. Ринок агрострахування України Фокус на 2014-2016 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forinsurer.com/news/16/04/08/33709>,
12. Розпорядження Національної комісії з регулювання ринків фінансових послуг «Про внесення змін до Характеристики та класифікаційних ознак видів добровільного страхування» № 2070 від 02.07.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1231-13>.
13. Шмигельська Олена. Екологічне страхування: захищає природу, підприємства та людей / Олена Шмигельська // Вінницька газета. – 28 березня 2014 рік. – № 25. – С. 8.

References

1. Aleksandrova, M.M. (2011), "Foreign experience of formation and development of crop insurance", *International collection of scientific papers*, no. 2 (20), pp. 51–53.
2. Hudz, O.Ye. (2006), "Insurance risks and directions of development of agricultural insurance", *Ekonomika APK*, no 8, pp. 15-19.
3. Demianenko, M.D. (2007), "Financial problems of formation and development of agricultural market", *Proceedings of the ninth annual meeting of the Congress of Scientists agricultural economists*, Kyiv, 26-27 April 2007, NNTs "Instytut ahrarnoi ekonomiky", pp. 15–20.
4. Zaletov, O.M. (2012), "Problems and prospects of development of agricultural insurance in Ukraine", *Financial services*, no.4, pp. 27–29.
5. Krakivskiy, Yu.S. (2013), "Features of insurance services for the subjects of agrarian sphere", *Bulletin of the Odessa National University*, Vol.18, Issue 3, pp. 56-57.
6. Martseniuk-Rozaronova, O.V. (2010), "State support in insurance agricultural producers", *Ekonomika APK*, no. 10, pp. 15–17.
7. Navrotskyi S.A. (2012), "Status and trends of development of agricultural insurance", *Science and Economics. Scientific-theoretical magazine Khmelnytsky University of Economics*, Issue 1 (25), pp. 63-64.
8. Ostapenko, A.M. (2013), "Improving the national insurance system of farmers on the basis of national experience", *Ekonomika: realii chasu*, no. 5, pp.19-30.

9. "Results of the work "Agricultural insurance pool" for 2013- 2014 years, available at: <http://uaip.com.ua>. (access date November 12, 2015).

10. "Ukraine Agri-Insurance Market in 2009. Analytic note", available http://www.ifc.org/wps/wcm/connect/06f0e9804b7e60198493b56eac26e1c2/2009_AgIns_Market_Survey.pdf?MOD=AJPERES&attachment=true&id=1338893791622 (access date November 12, 2015).

11. "The market of agricultural insurance of Ukraine Focus on 2014-2016 years", available at: <http://forinsurer.com/news/16/04/08/33709>, (access date April 15, 2016).

12. Order of the National Commission on Financial Markets Regulation (2013), "On Amendments to the Specifications and classifications types of voluntary insurance", no. 2070 from 02.07.2013, available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1231-13>, (access date November 12, 2015).

13. Shmyhelska, Olena (2014), "Environmental insurance: protecting nature, enterprises and people", *Vinnitsia newspaper*, no. 25, pp. 8.

*Рецензент: д.е.н., професор кафедри маркетингу та реклами
Вінницького торговельно-економічного інституту КНТЕУ В.М. Бондаренко*